

1 POJEM A PREDMET DIDAKTIKY ODBORNÉHO VÝCVIKU

Didaktika je jednou z vedných disciplín pedagogiky. Názov didaktika vyučovacieho predmetu sa ustálil v českej a slovenskej pedagogike po metodickej konferencii v Prahe v roku 1953. Na základe odporúčaní z tejto konferencie chápeme vo všeobecnosti didaktiku vyučovacieho predmetu ako vednú pedagogickú disciplínu, ktorá skúma zákonitosti vyučovacieho procesu so zreteľom na osobnosť žiakov v súlade so všeobecným cieľom výchovy aj so špecifickosťou vedy, z ktorej vyučovací predmet čerpá svoje poznatky.

Vzhľadom na uvedené bude predmetom didaktiky odborného výcviku skúmanie cieľov a úloh obsahu odborného výcviku, podstaty vyučovacieho procesu v odbornom výcviku, určenie vyučovacích zásad, metód vyučovania a jeho organizačných foriem. Určujúcim faktorom tu bude skutočnosť, že poznávací proces žiakov je spojený s ich praktickou činnosťou, často s produktívnou prácou. Touto špecifickou črtou sa vyučovací proces v odbornom výcviku zásadne odlišuje od vyučovacieho procesu vo väčšine iných vyučovacích predmetov. Podobný charakter má vyučovací proces v technickej výchove v základnej škole, v cvičeniach v stredných odborných školách a v niektorých laboratórnych cvičeniach. Nájst' cesty k efektívnemu spojeniu osvojovania si pracovných zručností a návykov, uplatňovaniu a overovaniu si teoretických poznatkov pri riešení praktických úloh s produktívnou (v niektorých prípadoch s cvičnou) prácou žiakov je najzávažnejšou úlohou didaktiky odborného výcviku. Nemalú ťažkosť tu predstavuje nutnosť rešpektovať vekové a fyziologické zvláštnosti žiakov stredných odborných učilíšť (SOU) vzhľadom na charakter prác, ktorých vykonávanie si treba osvojiť, ako aj bezpečnostné a hygienické predpisy.

Na druhej strane spojenie vyučovacieho procesu s produktívnou prácou žiakov poskytuje pedagógovi aj mnoho výhod. Či už v oblasti motivácie, využívania reálnych situácií a predmetov pre vytváranie správnych a jasných predstáv a osvojovania si potrebných pracovných zručností a návykov, ale aj v oblasti výchovy vo všetkých jej zložkách.

Didaktika odborného výcviku využíva poznatky všeobecnej pedagogiky, didaktiky, teórie výchovy a pedagogickej psychológie. Musí však rešpektovať aj špecifiká spoločenskovedných, prírodovedných a technicko-vedných odborov, ktoré sú teoretickým základom výroby v príslušnom odbore, ako aj charakter samotného výrobného procesu.

Z uvedeného vyplýva, že vyučovací proces v každom učebnom odbore má svoje špecifické vlastnosti, ktoré sa odrazia aj v didaktických aspektoch výchovno-vzdelávacej práce majstra odbornej výchovy a žiakov. Keď si však uvedomíme, že v študijných odboroch a v učebných odboroch je mnoho zameraní, je jasné, že sa môžeme zaoberať len takými otázkami, ktoré majú všeobecnú platnosť a sú spoločné pre didaktiku odborného výcviku vo všetkých učebných a študijných odboroch. Špeciálnymi otázkami didaktiky jednotlivých učebných odborov sa zaoberajú príslušné metodické príručky a články v odborných časopisoch poprípade iné špeciálne publikácie.

2 CIELE A ÚLOHY VYUČOVACIEHO PREDMETU ODBORNÝ VÝCVIK

Vo vzdelávaní na stredných odborných učilištiach tvorí všeobecnovzdelávací základ spolu s odbornou teoretickou a praktickou zložkou organickú jednotu. Je významným prostriedkom na všestranné formovanie osobnosti budúcich odborníkov. Teoretické vedomosti a praktické zručnosti získavajú žiaci v základných odborných predmetoch. Špeciálne odborné predmety spolu s odborným výcvikom vytvárajú predpoklady pre profesijnú, široko zameranú odbornú a praktickú prípravu na budúce povolanie alebo skupinu povolani (Štandard stredoškolského odborného vzdelávania a výchovy v Slovenskej republike, 2002).

Postavenie odborného výcviku v sústave vyučovacích predmetov v stredných odborných učilištiach je vymedzené nasledovne: „Odborný výcvik je základným vyučovacím predmetom štúdia žiakov na stredných odborných učilištiach, prostredníctvom ktorého sa uskutočňujú ciele ich odbornej prípravy. Je zameraný na osvojenie si odborných vedomostí, zručností a postojov potrebných pri výkone povolania, pre ktoré sa žiak štúdiom v študijnom alebo učebnom odbore pripravuje. Uskutočňuje sa v súlade s učebnou osnovou najmä produktívnou prácou spočívajúcou v zhotovovaní výrobkov, výkonom služieb alebo vykonávaním prác, ktoré majú materiálnu hodnotu.“

Odborný výcvik je dôležitou súčasťou odbornej prípravy žiakov. Jeho ciele môžeme vyjadriť nasledovne: „Cieľom odborného výcviku je výchova všestranne harmonicky rozvinutej osobnosti so špeciálnym zameraním na vytváranie takých špecifických schopností, ktoré v súlade s charakterom príslušného učebného odboru vytvárajú nutné predpoklady pre úspešné zaradenie absolventa do praxe.“

Z uvedeného vymedzenia cieľov vyplýva, že vo vyučovacom procese v odbornom výcviku sa formujú tak morálno-vôľové vlastnosti, ako aj intelektuálne spôsobilosti a praktické pracovné zručnosti a návyky.

2.1 Charakteristika vyučovacieho predmetu odborný výcvik

Vyučovací predmet odborný výcvik zodpovedá svojim charakterom hlavným rysom budúcej pracovnej činnosti odborníka. Žiaci si v ňom na základe produktívnej práce pod vedením majstrov odbornej výchovy osvojujú základné pracovné zručnosti a návyky a typické práce učebného odboru, pre ktorý sa pripravujú. Odborný výcvik v súčasnom období prudkého prenikania vedy a techniky do výroby nemá len charakter nácviku manuálnych pracovných činností, ale je predmetom, v ktorom žiaci využívajú osvojené si teoretické poznatky na úspešné riešenie zložitých pracovných úloh. Úzke organické spojenie teoretických poznatkov o technike, technológiách a organizácii práce vo výrobe s praktickou činnosťou žiakov je charakteristickým rysom vyučovacieho predmetu odborný výcvik v stredných odborných učilištiach a strediskách praktického vyučovania. Ak sa na odborný výcvik pozeráme z uvedeného aspektu, potom je jasné, že tento vyučovací predmet a výsledky, ktoré v ňom žiaci dosahujú, sú najdôležitejším kritériom pripravenosti žiaka pre výkon budúceho povolania. Ani teoretické vedomosti bez schopnosti ich využitia pri riešení konkrétnych pracovných úloh, ani manuálne zručnosti bez schopnosti ich tvorivej aplikácie v meniacich sa pracovných podmienkach vplyvom celkového rozvoja vedy, techniky, výroby, nedávajú predpoklad úspešného uplatnenia sa absolventa.

Vyučovací predmet odborný výcvik môžeme v užšom zmysle slova charakterizovať ako pedagogicky správne organizovaný a vedecky podložený systém úloh, ktoré rieši majster odbornej výchovy a žiaci, zaručujúci správne utváranie základov odborného majstrovstva budúcich odborníkov.

Základmi odborného majstrovstva rozumieme súhrn senzorických, pohybových a intelektuálnych zložiek činnosti a určitých vlastností osobnosti, charakterizujúcich moderného pracovníka a nutných k tomu, aby tento pracovník mohol úspešne plánovať, uskutočňovať a regulovať pracovný proces a po vyučení si zvyšovať svoju kvalifikáciu.